

מסכת יבמות, דפים פז — קכב

פרק עשירי; דף פז

ז'לא בלאות' — מרש"י משמע שאפילו בגדים בלים ושחוקים הקיימים בעין, אין לה. ואולם הרי"ף הרמב"ם ועוד ראשונים חולקים וסוברים שבלאות הקיימים יש לה, וכדין אשה היוצאת משום שם רע, שנוטלת מה שלפניה ויוצאה. ורק מה שבלה לגמרי מנכסי צאן-ברזל, אין לה זכות לתבוע מהבעל, כשם שאין לה כתובה [ובכלל כתובה מנה מאתים ותוספת ונדוניה שהכניסה לבעלה]. (עפ"י נמוקי יוסף)

ז'אם נטלה מזה ומזה — תחזיר' — ודוקא נטלה לאחר שבא הראשון, אבל נטלה קודם שבא הראשון — לא תחזיר. (עפ"י ירושלמי)

ז'הולד ממזר מזה ומזה' — התוס' מפרשים שאפילו נתן לה אחד מהם גט, הולד ממזר מן השני, שכן קנסו חכמים, [כשם שקנסו בבת לוי שנפסלת מהמעשר, אעפ"י שכל זונה אינה נפסלת להלכה. ע' רמב"ם ריש הלכות מעשר]. ואילו דעת הרמב"ם (גירושין יז ובמ"מ. וכן נקט הגמ"י להלן) שאין הולד ממזר מן הראשון אלא אם השני לא נתן גט, שגזרו חכמים משום שנראית כאשתו של השני, אבל לאחר שנתן לה גט — אין הולד מן הראשון ממזר. [והוא הדין להפך, אם הראשון נתן גט — אין הולד מן השני ממזר]. (עפ"י אור לציון).

ובמהרש"ל (יש"ש ו) נקט בדעת התוס', וכן נקט בעצמו להלכה, שלאחר שהשני נתן גט, אין הולד מן הראשון ממזר, אבל ולד השני לעולם ממזר, אף לאחר שהראשון נתן גט או שמת, כי קנסוה כדי שתהא באיסור עליו.

ועוד נקט מהרש"ל (יש"ש ט), שלא קנסו בת לוי מן המעשר אלא לרבי מאיר שמעשר ראשון אסור לזרים, וסתם מתניתין כמותו, אבל להלכה מותרת במעשר, וחלק על הרמב"ם והטור.

לא ניסת על פי בית דין תצא וחייבת בקרבן — האחרונים ז"ל עמדו על השאלה מדוע חייבת קרבן, הלא מן הדין היה מותר לה לסמוך על שני העדים ומה היה לה לעשות. יש מי שתירץ על פי דברי הראב"ד, שזה שהקילו בעדי נשים שאין צריך דרישה וחקירה, היינו משום שסומכים על סברת 'דייקא ומינסבא', ואם כן מובן שחייבת בקרבן ואינה כאנוסה, שהרי לא דייקא. וגם מובנת לפי זה סברת חכמים שאפילו בשני עדים קנסוה ואסורה על בעלה (כדלהלן בגמרא) — שקנסוה כדי שתהא בודקת. (עפ"י דובב מישרים ח"ג נא.

ומה שכתב רש"י (בד"ה בד"ה מותרת) שאנוסה היא — כבר פרשו (בערוך-לגר ובדוב"מ שם) דלאו דוקא הוא אלא לומר שאינה מזיזה רק שוגגת, ולכך מותרת לבעלה).

ויש מי שכתב שאף על פי שבדיני התורה שני עדים הם הוכחה גמורה שאפשר לסמוך עליה, אך הואיל ולגבי דעת בני אדם אין זו הוכחה מוחלטת, היה לה להמתין ולא להינשא מיד, הלכך אינה נחשבת כאנוסה אלא כשוגגת. (ע' בית ישי סוס"י ג ובהערה ה).
(ע"ע: ט"ז אה"ע יז; חמדת שלמה; נודע ביהודה תנינא יו"ד צו; שבט הלוי ח"ג רו,ה).

'ככתבם וכלשונם'

הציטוט דלהלן מועתק מתוך תשובה ארוכה של הגאון רבי שלמה זלמן אויערבך זצ"ל (מנחת שלמה עו), בענין אשה שהתירוה להנשא על פי עדים שבעלה מת, ונישאה לאיש אחר וילדה לו בן, ואחרי כן הוברר שבעלה היה חי. מפני צער האשה ועוד חששות, בקשו גדולי תורה לטכס עצה לרחם עליה ועל בנה, לטהרו מממורות — על פי דברי המהרש"ם בתשובה — ליצור מצב של 'אפקעינהו רבנן לקידושין' של הבעל הראשון, למפרע. מסקנתו של הגאון ז"ל, שלא כדעת כמה גדולים, שיש לחוש לאיסור תורה ולפקפק בהתר זה, מפני כמה וכמה טעמים. עיין שם.

'... דאיך לא נזכר בשום מקום דאשת כהן שנאנסה או אשה שניסת בטעות לאיש אחר על ידי שני עדים שהטעוה, שיש לחוס ולרחם עליה ועל הולד ולעשות תקנה זו של הפקעת קדושין. ומוכח מזה דלא רצו חכמים בשום אופן וענין לעשות פעולה מיוחדת של הפקעת קדושין לאשה מסויימת, אפילו במקום צער גדול אשר מצד המוסר האנושי היה נראה שזוהי מצוה גדולה עד מאד להמציא לה תרופה על ידי תחבולה של הפקעת קדושין — כי חכמים ברוח קדשם וחכמתם, ידעו שכל תחבולה הנעשית בכוונה להפקעת קדושין של איש מסוים, אפילו במקום עיגון וצער גדול, היא פירצה חמורה עד מאד בגדרי האישות וגם ביטול תוקף הקדושין וקדושתן.

והא דמצינו שבעת צרה הפקיעו חכמים קדושין (כמובא בדרכי משה אה"ע סי' ז), היינו בשעת זעם והרג רב והדבר נוגע לרבים, אבל לא לעשות טצדקי של הפקעת קדושין להצלת יחיד'. (מנחת שלמה עו).
וע"ע בשו"ת אגרות משה (אה"ע ח"ד סוס"י נב) שדחה התר זה של 'אפקעינהו' מכל וכל, וז"ל: 'הנהגה במה שהאריך כתרה' בעצת מהרש"ם (ח"א סי' ט) שכתב להלכה ולא למעשה, ובספר היכל יצחק להגאון מהרי"א הלוי הערצאג הוסיף לעשות כן למעשה, לא שמיע לי ולא סבירא לי כי לדעתיה הם דברים שאין ראויין לאומן כלל, אף שכתרה אליבא דשיטתם כתב דברים נכונים, ואף לצרף אינם כלום וכבר הארכתי בזה...').

או הודע אליו חטאתו ולא שיודיעוהו אחרים. וכול אף על פי שאינו מכחישו יהא פטור, תלמוד לומר או הודע אליו מכל מקום... —

'... נראה לפרש, דהנה דעת הוא מבדיל בין דבר לדבר, כאמרם ז"ל (ירושלמי ברכות ה,ב) אם אין דעת הבדלה מנין, וכ"ק אבי אדומו"ר זצלה"ה דייק לה עוד מקרא (משלי ג,כ) בדעתו תהומות נבקעו. והיינו שיודע שנפרד מהקדושה. והוא, דהנה אמרו ז"ל (סוטה ג) כל העובר עבירה אחת בעולם הזה, מלפפתו והולכת לפניו ליום הדין. פירש"י: מלפפתו — כורכתו. אם כן מובן עד כמה קשה לאדם לעשות תשובה שהרי העבירה עצמה היא אוסרתו כבעבותים, כמו שכתוב (ישעיה ה) הוי מושכי העון בחבלי השוא וכעבות העגלה חטאה, היינו שהעבירה עצמה היא כעבותות העגלה וכורכתו כנ"ל. אך אם האדם יש לו דעת ומרגיש עד כמה מגיע הפגם והוא נפרד ממקור החיים והוא כאיש אובד עצות ועומד מלא בושה והכנעה מרחוק, זה עצמו מרחיק ומבדיל ממנו את העבירה שעל כל פנים לא תהיה דבקה בו, דכמו שהוא עומד מרחוק, כן נעשית העבירה מרוחקת ממנו, ואז אפשר לבוא לידי תשובה, עזיבת החטא וחרטה באמת מעומקא דליבא, כי אין העבירה עוד דבוקה בו ומושכת לבו לאחור, אלא נפרדת ממנו, ואינו עוד קשור בידה.

ועל כן מובן שהעיקר הוא מה שיודע ומרגיש בחטא, אבל לא כשיודיעוהו אחרים והוא אומר איני יודע, אף שאנו מאמינים לדברי העד כל עוד שאינו מכחיש לומר לא אכלתי, מכל מקום אנו מאמינים נמי לו שהוא אינו יודע ואין לחייבו בקרבן, כי בעוד שהוא אינו מרגיש ואינו מאמין לעד ועדיין אינו יודע, אין לו תועלת בקרבן. אבל כשאינו מכחיש אלא שותק שכהודאה דמיא, היינו דאין הפירוש כהודאה דמיא שמודה לו שגם הוא יודע שכן הוא, אלא שמיהימן לו העד, שוב יכול לבוא לכלל דעת עד כמה נפרד כנ"ל, שלעומתו העבירה נפרדת ממנו.

אך כל זה הוא בעד אחד מעידו אכלת חלב, אבל כששנים מעידין בו, מאחר שבדין תורה הוא שהשומע מפי הגדת עדים היא כאילו רואה המעשה בעיניו, כמו שכתב מהר"ל בספר דרך חיים, אם כן אין אנו מאמינים לו שעדיין הוא מסופק ואינו יודע או מכחיש, אלא אנו תופסין ששקר אומר, ועל כן ר' מאיר מחייב. ורבנן פטרי משום דמפרשין דבריו לא אכלתי שוגג אלא מזיד, וכל שיש לפרש דבריו כן אין אנו תופסין אותו למשקר ואינו רוצה בכפרה. אבל בעד אחד שאין מדין תורה להחשיב הגדתו כאילו רואה בעיניו, למה נחזיקו למשקר ואינו רוצה בכפרה, והכל מודים שמאמינים לו שאכתי לא ידע ושוב אין כאן תועלת בקרבן, אך כשאינו אומר איני יודע אלא שותק אנו תופסין שבודאי מאמין לדברי העד. (מתוך שם משמואל — ויקרא תרע"ג.)

יש להעיר במה שפירש שתיקה כהודאה — היינו שמאמין לעד, שלכאורה אין במשמע כן מדברי התוס' (בקרובין סה): שהעמידו באופן שאמר לו אכלת חלב בענין שהיה לך לידע, (וכ"כ כמה ראשונים, ובש"ך ביו"ד קכו סק"ב). ובאופן זה שתיקתו נחשבת כהודאה. והלא אם הכוונה שמאמינו, אין צורך להעמיד באופן זה. וגם מהתוס' בסוגיתנו (ד"ה דשתיקה) אין משמע כן.

דף פח

'הכא איתחזק איסורא דאשת איש ואין דבר שבערוה פחות משנים' — על גרמי 'אתחזיק' שאין עד אחד נאמן כנגדו [ועל הילפותא מ'וספרה לה' דגדה], ובבאור שיטות הראשונים — ע' באריכות בשב שבעתא ג, ט יא; בשערי ישר ו, א ב ובשו"ת שבט הלוי ח"ב נה, ובמובא ביוסף-דעת גטין ב: על נאמנות עד אחד בדבר שבערוה בדלא אתחזק איסורא — ע' בשו"ת מהר"ק עב; תשו' מיימוניות אישות ג; בית הלוי ח"ב לו, ובמובא בגטין ב:

שאלות ותשובות לסיכום ולחזרה

פרק עשירי; דף פז

קנ. האשה שהלך בעלה למדינת הים ואמרו לה מת בעלך וניסת ברשות בית דין ואחר כך בא בעלה — מה דינה?

האשה שנישאת בהתר בית דין על פי עד אחד המעיד שבעלה מת, ואחר כך בא בעלה — קנסה חכמים שתצא מזה ומזה וצריכה גט משניהם [אעפ"י שמדין תורה היא אשת הראשון ומותרת לו ואין קדושי השני כלום];

א. אפילו נכנסה לחופה ולא נבעלה — קנסה. (ריטב"א; מהרש"ל).

ב. יש מי שחידש שאשה שהיתה אסורה על בעלה, ונישאת לאחר על פי עד אחד, לא אסורה על השני. (ע' זכר יצחק כז).

ואין לה כתובה (מנה ומאתים, תוספת ונדוניה. ראשונים) ולא פירות (שאכל השני עד שבא הראשון. ירושלמי) ולא מזונות ולא בלאות לא על זה ולא על זה. ואם נטלה מזה ומזה (לאחר שבא הראשון. ירושלמי) — תחזיר. רבי יוסי אומר: כתובתה על נכסי בעלה הראשון.

(מרש"י משמע שאפילו בגדים משומשים הקיימים בעין אין לה. ואולם דעת הרי"ף הרמב"ם ועוד שבלאות הקיימים נוטלתם, אבל אין לה זכות ליטול מהבעל מה שבלה לגמרי. ומהרש"ל כתב שכל מה שהוא בעין לא הפסידה, בין מנכסי צאן ברזל בין מנכסי מלוג, וכמו כן אם הכניסה מזומנים ולקחו בהם סחורה — נחשב כאילו נכסיה בעין);

והולד ממזר מזה ומזה ורבי שמעון אומר אין הולד מן הראשון ממזר. (והלכה כחכמים. מן השני הוא ממזר מדאורייתא, ומן הראשון — מדרבנן. יש מפרשים בדעת התוס' שגם לאחר שנתן לה אחד מהם גט, יש ממזר מן השני מדרבנן. אך דעת הרמב"ם (גירושין יז ובמ"מ) שרק אם השני לא נתן גט, אז אם החזירה הראשון הולד ממזר ממנו, אבל נתן גט — אין הולד ממזר. ומהרש"ל סובר שמהראשון אין הולד ממזר אלא קודם גט מהשני, אבל מהשני הולד ממזר אפילו לאחר שהראשון נתן גט);

ולא זה וזה מטמא לה;

ואינם זכאים במציאתה ובמעשה ידיה ולא בהפרת נדריה. ורבי אלעזר אומר: הראשון זכאי במציאתה ובמעשה ידיה ובהפרת נדריה;

בת ישראל נפסלה מן הכהונה ובת לוי מן המעשר ובת כהן מן התרומה; אין יורשי שניהם יורשים את כתובתה;

מתו — אחיו של זה ואחיו של זה חולצים ולא מיבמים. רבי שמעון אומר: ביאתה או חליצתה מאחיו של ראשון פוטרת צרתה.

לפרש"י, לרבי שמעון מתיבמת אף לכתחילה. [ואפשר שבדיעבד אפילו תנא קמא מודה

שנפטרה צרתה. עפ"י תוס' יא. ובריטב"א לא משמע כן]. והר"י צדד (שם). ונסתייע מהלשון

ומהירושלמי) שאף לרבי שמעון אסורה להתייבם לכתחילה.

הלכה כחכמים. דין צרת סוטה לענין יבום — נתבאר לעיל יא.

דפים פז — פח

קנא. א. באלו דברים נאמן עד אחד, ומהו מקור הדבר?

ב. מי שאמרו לו אכלת חלב והוא מכחיש או שותק — האם מביא קרבן חטאת?